

I Relatievormen

1 Inleiding

- Mensen kleuren hun affectieve relaties op verschillende wijzen feitelijk in. Velen voeren een gemeenschappelijke huishouding, anderen hebben een lat-relatie. De meesten zijn als paar georganiseerd. Soms wordt een meerrelatie gevoerd. Het staat de mens vrij om zijn relatie op eigen wijze vorm te geven. De wet biedt sommigen een organisatiestructuur, te weten de instituten huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Aan deze structuren koppelt de wet rechtsgevolgen die er, wellicht, niet zijn indien de relatie niet zou zijn geformaliseerd. Denk in dit kader aan het relatievermogensrecht (art. 1:81 BW) en het erfrecht (art. 4:10 BW). Naast het instituutskarakter kent het huwelijk ook een contractueel element: een – door een ambtenaar begeleid – aanbod en aanvaarding ('ja, ik wil'), dat leidt tot een modelmatige overeenkomst, waarvan men op de meeste onderdelen mag afwijken (zie nr. 8).
- Om in de door de wetgever aangereikte structuren te stappen, moet aan voorwaarden en formaliteiten worden voldaan. Dit geldt ook voor het verlaten van het model. Soms wordt bewust geen gebruik gemaakt van het huwelijk of geregistreerd partnerschap. De (dwingendrechtelijke) rechtsgevolgen, bijvoorbeeld de alimentatieverplichting, bevallen het stel niet, of zij hebben problemen met, vooral bij het instituut huwelijk, de kerkelijke of wierrokerige sfeer die er nog aan kleeft. Dit ondanks het feit dat de wet alleen het burgerlijke huwelijk kent (art. 1:30 lid 2 BW). Zie ook art. 1:68 BW en art. 449 Wetboek van Strafrecht (Sr),

waarin het verbod op voorhuwelijkse godsdienstige huwelijksplechtigheden is neergelegd. Soms kan geen gebruikgemaakt worden van het instituut, omdat niet voldaan wordt aan de voorwaarden. Denk hierbij aan iemand die al gehuwd is (art. 1:33 BW) of de personen in een meerrelatie (art. 1:30 BW). Willen zij toch een juridisch verband leggen om de feitelijke affectieve relatie dan kunnen zij gebruikmaken van het algemeen vermogensrecht en rechten en plichten ten opzichte van elkaar vastleggen in een overeenkomst, die, in het jargon, samenlevingscontract wordt genoemd. Anderen regelen niets, hetgeen overigens niet wil zeggen dat er geen rechtsverhouding bestaat tussen de partners (zie nr. 7).

- De overheid koppelt niet alleen rechtsgevolgen aan het huwelijk of het geregistreerd partnerschap, maar kijkt ook naar de feitelijke situatie. Gedacht kan worden aan regelgeving op het gebied van de fiscaliteit of de sociale zekerheid, maar ook aan een regeling als art. 1:160 BW: einde alimentatieverplichting indien de ander gaat samenleven ‘als waren zij gehuwd’.

2 **Huwelijk en geregistreerd partnerschap; de verschillen**

Het huwelijk (art. 1:30 BW e.v.) en het geregistreerd partnerschap (art. 1:80a BW e.v.), dat we kennen sinds 1 januari 1998, kan worden aangegaan door twee personen van verschillend of gelijk geslacht. Voor personen van gelijk geslacht staat het huwelijk pas open sinds 1 april 2001. Huwelijk en geregistreerd partnerschap sluiten elkaar uit (art. 1:80a BW, art. 1:42 BW). Zowel het huwelijk als het geregistreerd partnerschap vormt een burgerlijke staat.

Tabel 1 Overeenkomsten en verschillen huwelijk/geregistreerd partnerschap

	Huwelijk	Geregistreerd partnerschap
Rechten en plichten	Ja, art. 1:81 BW e.v.	Ja, art. 1:80b BW
Relatievermogensrecht	Ja, art. 1:93 BW e.v.	Ja, art. 1:80b BW
Alimentatie	Ja, art. 1:156 BW	Ja, art. 1:80d en 1:80e BW
Wet pensioenverevening bij scheiding	Ja, art. 1 WVPS	Ja, art. 1 WVPS
Pensioenwet	Ja, art. 1 PW	Ja, art. 1 PW
Erfrecht	Ja, art. 4:10 BW	Ja, art. 4:8 BW
Afstamming	Ja, art. 1:198 en 1:199 BW	Ja, art. 1:198 en 1:199 BW
Gezag	Ja, art. 1:251 BW	Ja, art. 1:253aa en 1:253sa BW
Godsdienstige plechtigheden vooraf?	Nee, art. 1:68 BW	Ja, art. 1:80a lid 6 BW
Einde zonder rechterlijke tussenkomst	Nee, art. 1:150 BW	Ja, art. 1:80c BW
Scheiding van tafel en bed	Ja, art. 1:169 BW	Nee
Omzetting	Nee, art. 1:77 BW (oud)	Ja, art. 1:80g BW
Vaste formule 'Jawoord'	Ja, art. 1:67 BW	Nee, art. 1:80a lid 6 BW
Internationaal privaatrecht	Titel 3 van Boek 10 BW en Verordening (EU) nr. 2016/1103	Titel 4 van Boek 10 BW en Verordening (EU) nr. 2016/1104

In art. 828 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) is overigens bepaald dat op een ontbinding van een geregistreerd partnerschap de bepalingen over de rechtspleging in scheidingszaken van overeen-

komstige toepassing zijn. Hierna zal in beginsel slechts op het huwelijk worden ingegaan.

Wanneer in testamenten, statuten, reglementen of overeenkomsten van voor 1 januari 1998 een rechtsgevolg afhankelijk is gesteld van het al dan niet gehuwd zijn of daarmee rechtstreeks verbonden rechtsfeit, wordt een geregistreerd partnerschap gelijkgesteld met het huwelijk, tenzij in deze stukken van deze gelijkstelling uitdrukkelijk is afgeweken (Overgangsart. V van de wet van 5 juli 1997, Stb. 1997, 324).

II Vindplaatsen relatievermogensrecht

3 Boek 1 en Boek 3 Burgerlijk Wetboek

- Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek geeft de grondslag voor het burgerlijk huwelijk (art. 1:30 BW) en het geregistreerd partnerschap (art. 1:80a BW).
- Het huwelijksvermogensrecht treffen we aan in titel 1.6 (Rechten en verplichtingen van echtgenoten), titel 1.7 (De wettelijke gemeenschap) en titel 1.8 (Huwelijkse voorwaarden). Art. 1:80b BW verklaart deze titels ook van toepassing op het geregistreerd partnerschap.
- Voor de huwelijksgemeenschap vinden we ook belangrijke regels in titel 3.7 (Gemeenschap). Eenmaal ontbonden, is de huwelijksgemeenschap een bijzondere gemeenschap in de zin van afdeling 3.7.2 (art. 3:189 BW) en moeten we daar terecht, bijvoorbeeld voor de regels met betrekking tot beschikking en beheer. Zie nr. 33.
- Bovendien speelt vanzelfsprekend het algemene vermogensrecht een rol. Zie nr. 25.

4 Pensioenwetgeving

In art. 1:94 lid 2 onder b BW zijn bepaalde pensioenrechten uitgesloten van de huwelijksgemeenschap. De Pensioenwet (PW) en de Wet Verevening Pensioenrechten bij scheiding (WVPS) – en wellicht later de Wet verdeling pensioenrechten bij scheiding (WPS) – veroorzaken onder omstandigheden aanspraak op partnerpensioen en op vereve-